

THE SOCIO-POLITICAL AND INSTITUTIONAL ESTABLISHMENT OF THE COMMUNIST PARTY OF ROMANIA

Georgiana SEMENESCU
Ph.d. Lecturer

“Constantin Brancusi” University of Targu Jiu

Olivia POPESCU
Ph.d. Lecturer

“Constantin Brancusi” University of Targu Jiu

ABSTRACT

CREATING ROMANIAN LEFTIST PARTIES OCCURS IN A SHORT HISTORICAL TIME SINCE THE LAST PART OF THE LAST CENTURY, AND BELONGS TO THE CRYSTALLIZATION RATE, DIVERSIFICATION AND MODERNIZATION OF THE POLITICAL ENVIRONMENT CONDUCIVE TO NEW HISTORICAL STAGE AFTER THE GREAT UNIFICATION.

Societatea românească are o tradiție îndelungă a cultivării valorilor de stânga, atât la nivelul ideilor, cât și al transpunerii lor organizaționale. E un proces petrecut pe fundalul unui democratism de factură populară, propriu și epocii moderne. Numai că, în această epocă, stânga politică nu mai prezintă o aceeași direcție ideologică și factură programatică. Apar acum tendințe și formațiuni politice diverse, de orientare socialistă, iar din interiorul acestora vine la suprafață, dar prin proiecție străină, și partidul comunist.

Este de observat că atare formațiuni, oricare vor fi fost viziunea, mobilurile și actele lor, sunt o componentă implicită a vieții politice românești din anii interbelici, la care, volens nolens, societatea a trebuit să se raporteze și să-și articuleze poziția, să se confrunte cu ele. Se confirmă și în acest plan adevărul că, în anumite împrejurări, aceleași cauze pot produce efecte diferite și chiar contradictorii.

Crearea partidelor românești de stânga se produce într-un răstimp istoric scurt, începând din ultima parte a secolului trecut, și aparține cursului de cristalizare, diversificare și modernizare a mediului politic propice noii etape istorice de după Marea Unire.

Istoricul american Keith Hitchins surprinde în esența lui acest curs:

”Viața politică de după Primul Război Mondial – scrie istoricul american - promitea, în multe privințe, să fie diferită de ceea ce, atât politicienii, cât și populația, cunoscuseră înainte de 1914. Schimbările constituționale fundamentale din anii 1918-1921 au lărgit perspectiva unei mai mari diversități a expresiei politice și a unui activism sporit din partea populației în general. ...

Introducerea sufragiului universal în noiembrie 1918 a deschis porțile vieții politice unui număr mai mare de cetățeni decât oricând înainte”²³⁴.

În acest context, deveneau imperative crearea și dezvoltarea de instituții adecvate statului modern reîntregit. După Marea Unire – observă tot Hitchens – ”O misiune crucială cu care se confruntau conducătorii români a fost crearea instituțiilor politice adecvate cerințelor statului modern. În toate eforturile lor se evidențiază tendința de raționalizare în administrație și de aliniere a guvernării, în totalitate, la modelele vest-europene. O nouă lege fundamentală, Constituția din 1866, a oferit cadrul stabil dezvoltării vieții politice până în preajma celui de-Al Doilea Război Mondial. După Primul Război Mondial, prin Constituția din 1923, structurile politice au fost adaptate necesităților statului național lărgit.”²³⁵

Indiferent de ideologia și de structura lor, partidele sunt parte organică din ceea ce numim instituții politice. Dezvoltarea acestor instituții a favorizat, într-un climat de libertăți democratice, și ascensiunea formațiunilor politice de stânga. Este etapa apariției mișcării socialiste. Începuturile ei au fost firave și se regăsesc scurtă vreme după Revoluția Română de la 1848, când în Principate pătrund, prin filieră occidentală, mai ales franceză, noile idei.

În configurația de atunci, viziunea socialistă încorporează, alături de un radicalism moderat, elemente de umanism creștin și democratism larg. Pe măsura evoluției sale, mișcarea socialistă își accentuează radicalismul mai cu seamă după constituirea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, în 1893. Deși P.S.D.M.R. se revendică de la chestiunea muncitorească, influența lui și, în genere, a partidelor de stânga în mediile proletariatului și la nivelul eșichierului politic național a fost destul de modestă.

Așa cum au remarcat exegezele în materie, ”Partidele de stânga, care erau susținute de clasa muncitoare urbană și urmăreau să reprezinte interesele acesteia, au avut o influență directă redusă asupra vieții politice în perioada interbelică. Lipsa lor de eficiență s-a datorat proporțiilor modeste ale electoratului lor – proletariatul a rămas un procentaj scăzut al populației active - faptului că au neglijat tradițiile naționale și religioase și, cel puțin în cazul comuniștilor, persecuțiilor puternice din partea guvernului. Nici socialiștii, și nici comuniștii nu au reușit să atragă un sprijin de masă sau să realizeze mai mult decât o reprezentare simbolică în Parlament. Partidul Social-Democrat a ieșit din război puternic divizat între moderați, care urmau tradiția socialistă occidentală, și radicali, care-i aveau drept model pe bolșevicii din Rusia.”²³⁶

Nu poate fi însă trecută cu vederea manifestarea partidei socialiste ca instituție politică a țării, date fiind țelurile programatice de expresie democratică și mijloacele ei pașnice de acțiune. P.S.D.M.R. s-a implicat de pe poziții ideologico-politice proprii în problematica societății românești, a susținut cu o viziune proprie aspirațiile naționale ale poporului român și mersul țării pe făgaș modern. În acea etapă, în fruntea lui s-au aflat personalități din elita politică și culturală, precum: Vasile Conta - filosof, Constantin Dobrogeanu-Gherea – sociolog și critic literar, Vasile G. Morțun – ziarist, primul deputat socialist în Parlament, Theodor Speranția – scriitor, Ioan Nădejde – sociolog, lingvist și publicist, Constantin Mille – ziarist și scriitor ș.a.

Ca și în cazul altor partide, evoluțiile din interiorul partidei socialiștilor au fost marcate de pendulări și de convulsii, care au generat facțiuni tot mai divergente în plan ideologic și, ca reflex,

²³⁴ Keith Hitchens, *România 1866-1947*, ediția a III-a revăzută și adăugită, București, 1994, p. 8.

²³⁵ Ibidem, p.8-9.

²³⁶ Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, Keith Hitchens, Șerban Papacostea, Pompiliu Teodor, *Istoria României*, Editura Corint, București, 2005, p. 354-355.

în cel organizatoric. Aceste facțiuni erau racordate la diferitele influențe externe, care mergeau de la o poziție apropiată de ideile marxiste la una de centru, apropiată socialismului occidental. De altfel, aceste oscilații au continuat și în anii următori, ceea ce a favorizat, la rândul său, constituirea Partidului Comunist în mai 1921, dar și existența în continuare a Partidului Social-Democrat.

Întreaga istorie a partidelor de stânga în contextul politic național denotă o poziție conflictuală în chestiunile social-economice și politice, nu odată distructivă, din societatea românească, aflată într-un proces anevoios de statornicire a țării pe temeuri moderne. Le-au oferit un cadru propice afirmării și acțiunii chestiunea socială, mai cu seamă condiția precară a păturilor lucrătoare și bulversările la nivel politic național, dar nu mai puțin influențele externe.

Anii imediat următori Primului Război Mondial, precum se cunoaște, a fost o etapă de felurite vicisitudini. Populația țării a suportat, ca și alți europeni, de altfel, consecințele grele ale acestei conflagrații, care au însemnat pierderea de vieți omenești, cu impact general în societate, distrugeri materiale de proporții la nivelul așezărilor urbane și rurale, al celor mai diferite întreprinderi, diminuarea potențialului productiv ș. a.²³⁷ Toate acestea au provocat decăderea economică și, nu în ultimul rând, politică, prelungirea pauperizării unor largi pături sociale. Economia în derută, cu distrugeri și dezorganizări enorme în industrie, trebuia grabnic readusă la viață, după cum tot ceea ce era în directă legătură cu populația cerea stringent soluții de ameliorare.

În aceste condiții, conflictul dintre muncitori și autoritățile statului, de la care se aștepta în primul rând soluții, a devenit tot mai manifest și mai acut. Este de observat astfel că acțiunile muncitorești vizau, foarte adesea, nu neapărat și nu în primul rând umbrela unuia sau altuia dintre partide.

Mișcările greviste din perioada de la sfârșitul anului 1919 și de început al anului 1920 au constituit principalul punct de plecare pentru escaladarea grevelor care aveau să cuprindă România în cursul anului 1920. Și, pentru că ordinea de drept și stabilitatea socială erau amenințate, la 13 martie 1920 a fost adus la guvernare cabinetul condus de generalul Alexandru Averescu, pe considerentul că numai un guvern autoritar poate face față unei asemenea situații ce genera mișcări ale muncitorimii și acțiuni de stradă.

În perioada imediat următoare Marii Uniri au fost instituite legi menite să dea răspuns revendicărilor muncitorești în general, dar cu respectarea, în același timp, a legilor țării, a ordinii de drept. La 11 august 1920 a fost adoptată Legea ”Pentru reglementarea conflictelor colective de muncă”, denumită și ”Legea Trancu-Iași”, după numele ministrului Muncii din acea perioadă, care consemna la nivel oficial existența conflictului deschis dintre muncitorime, pe de o parte, și autorități pe de altă parte. ”Deputații socialiști în Parlament au căutat să evidențieze autorului legii și majorității guvernamentale consecințele, fatale pentru producție a conflictului între muncitori și stat pe care-l deschide proiectul d-lui Trancu-Iași.”²³⁸

Practic, legea interzicea grevele în întreprinderile de stat, dar le permitea în celelalte unități numai după îndeplinirea unei proceduri îndelungate de arbitraj, în care timp patronii aveau posibilitatea să întreprindă măsuri de prevenire. Articolul 1 al Legii prevedea că ”sindicatul profesional au ca obiect studiul, apărarea și dezvoltarea intereselor profesionale”, astfel încât sindicatelor li se îngăduiau doar activități de ordin industrial, comercial, agricol, tehnic, economic și cultural. Cum se observă, elementul politic era eliminat totalmente din cauză.

²³⁷ Academia Română, *Istoria românilor*, Vol. VIII România întregită (1918-1940). Coordonator: prof. univ. dr. Ioan Scurtu, București, 2003, p. 75.

²³⁸ Documente din istoria mișcării muncitorești și socialiste 1916-1921, București, 1966, p. 460.

În consecință, sindicatele care își propuneau să activeze pe baza principiului luptei de clasă nu puteau fi recunoscute ca persoană juridică²³⁹, ceea ce era și legal, și logic. În toate statele democratice ale lumii, sindicatele, de la apariția acestei forme de organizare profesională a lucrătorilor, au reprezentat interesele membrilor lor fără a implica obiective politice manifestate sub forma ”luptei de clasă”, sau oricăror acțiuni pentru înlăturarea puterii politice existente. Astfel, sindicatelor li se impunea, prin lege, să presteze activități specifice scopurilor pentru care au fost înființate, să reprezinte interesele muncitorilor, și nu numai, iar în viața politică să fie autonome față de orice partid politic. Prin aceeași lege s-a urmărit consolidarea poziției sindicatelor în sfera vieții social-economice a țării, dar s-au stabilit și limitele în care ele își puteau desfășura activitatea în mod legal.

Cu toată legislația restrictivă adoptată în respectiva perioadă, acțiunile sindicale, unele chiar ample, s-au intensificat. Menționăm, printre acestea, greva ceferiștilor din iunie 1919, greva petroliștilor din iulie-august 1919, greva ceferiștilor din aprilie 1920, grevele de la Iași din iunie și august 1920. Numărul mare de momente greviste și principalele orașe în care acestea au avut loc atenționau că situația muncitorimii era precară, condițiile oferite atât de către stat, cât și de către patroni fiind improprie unor standarde normale de viață și de muncă.

Implicarea socialiștilor și, apoi, a comuniștilor în pregătirea și susținerea grevelor, cu deosebire a grevei generale din octombrie 1920, în condițiile unor influențe externe, în primul rând ale imixtiunilor Internaționalei Comuniste, a dus la accentuarea caracterului politic al acestora. Ori, direcția politică a mișcărilor era implicit, una împotriva autorităților, a regimului statal. Se agita, astfel, ideea de revoluție socială aparent în numele unor deziderate pur economice și social-politice, în realitate pentru răsturnarea ordinii de stat în interesul unor forțe străine.

În ziarul ”Socialismul”, organ al Partidului Socialist și al Uniunii Sindicale din România, a fost prezentată pe larg la 27 ianuarie 1920 rezoluția Adunării Generale anuale a Secțiunii București a partidului, în care se susținea că: ”Astăzi, când urmările războiului și situațiunea internațională ce a creat și în România condițiuni obiective și subiective, condițiuni preliminare revoluției sociale, astăzi și partidul socialist, și proletariatul român trebuie să adopte un program și o tactică potrivită acestor situațiuni și să (se) afilieze la Internaționala a III-a.”²⁴⁰

Sindicatele, chiar dacă nu reușiseră să-și desăvârșească organizarea la nivel național până la începutul anului 1920, încep să-și facă simțită tot mai accentuat prezența în viața social-politică a țării. Faptul că din ce în ce mai mulți muncitori aderau la sindicate a făcut ca la începutul anului 1920 acestea să constituie o importantă forță la nivel național, orientată preponderent spre deziderate de natură economico-socială. Această orientare a fost combătută de comuniști, care au exercitat presiuni pentru ca liderii de partid și de sindicat să impună mișcării muncitorești o direcție radicală antistatală. Era un amestec de accente pe aspectul politic, alimentat de socialismul de stânga, sau pe cel economic-social de tentă radicalistă.

Referindu-se la forța de organizare a sindicatelor pentru viitoarele greve, ziarul ”Munca” scria: ”Ne-a fost dat să asistăm la strania teorie că munca trebuie să se organizeze după nevoile lucrătorilor ... În toate aceste greve se poate observa un element esențial în afară de greve de clasă, pregătirea pentru răsturnarea actualei ordini sociale, revoluția și dictatura proletariatului”.²⁴¹

²³⁹ Marin C. Stănescu, *Mișcarea muncitorească din România în anii 1921-1924*, București, 1971, p. 30.

²⁴⁰ Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916-1921, p.302-303.

²⁴¹ ”Munca”, nr. 3 din 24 martie 1920.

În aprilie 1920, a fost conceput un program electoral al Partidului Socialist, în care se regăseau și cele mai multe revendicări ”tradiționale ale mișcării muncitorești”, program cu care socialiștii s-au prezentat la alegerile parlamentare din 25-27 mai 1920.

Scrutinul a marcat un succes socialist: ”Partidul Socialist a înregistrat cel mai bun rezultat electoral de la înființarea sa, în 1893; el se datora stării de spirit radicale a unei bune părți a populației, care dorea o transformare a societății românești.”²⁴² Au fost aleși deputați din partea Partidului: Mihail Gh. Bujor, care, între timp, a fost arestat și condamnat, Gheorghe Cristescu, Ilie Moscovici, Alexandru Dobrogeanu-Gherea, Toma Dragu, N. D. Cocea, Boris Ștefanov, E. Stanev, George. Grigorovici și alții. Unii dintre aceștia aveau să fie arestați la Congresul din mai 1921.

Greva generală din octombrie 1920, punctul culminant al acțiunii protestatare de la începutul perioadei interbelice, a fost cea mai proeminentă ridicare a muncitorimii care ”a cuprins toate sectoarele vieții economice, a afectat principalele capacități de producție”.²⁴³ Ea a fost o dovadă a puterii și influenței pe care le aveau revendicările proletariatului într-o societate care căuta să-și modeleze un proiect de evoluție modernă. În cadrul acestor revendicări cele de natură politică veneau din partea socialiștilor. În Rezoluția Consiliului General al Partidului Socialist și a mișcării sindicale din întreaga țară din 11 octombrie 1920, pe fondul numeroaselor deziderate de ordin material, se cerea: ”Respectarea dreptului de asociațiune și recunoașterea delegațiilor și consiliilor muncitorești în toate întreprinderile, desființarea efectivă a stării de asediu și a cenzurii, desființarea curților marțiale și trecerea tuturor proceselor privitoare pe civili, a delictelor politice și de presă în instanțele civile.”²⁴⁴

Reacția dură a Guvernului Averescu față de revendicările muncitorești i-a îndemnat pe mulți politicieni și personalități ale vremii să ia poziție, chiar dacă nu toți erau simpatizanți ai partidelor de stânga. Nicolae Iorga, bunăoară, scria în ”Neamul românesc”: ”Într-un cuvânt, se cere d-lor Trancu, Averescu, Argetoianu și celorlalți să revină asupra unei politici de abuzuri, să intre ei în lege și pe lângă aceasta, să realizeze măcar o parte din făgăduielile pe care de atâtea ori înșși domniile lor le-au făcut, știindu-le firești”²⁴⁵

În urma grevei generale din octombrie 1920, socialiștii-comuniști, cei care nu se desprinseseră încă din Partidul Socialist, au început să-și facă tot mai mult simțită prezența în interiorul mișcării muncitorești având în vedere implicarea lor în organizarea grevei. Și, aceasta pentru că, ”în absența liderilor moderați, aflați în închisori, liderii extremiști conduși de Gheorghe Cristescu, au operat nestingheriți. În sindicate și în partid se observa, la începutul anului 1921, o radicalizare, tocmai ca efect al celor întâmplate în cea de-a doua parte a anului 1920.”²⁴⁶

Privită în ansamblu, greva generală a marcat un eșec pentru stânga politică românească, ceea ce a generat tot mai multe controverse între comuniști și socialiști, primii reprezentând ”aripa stângă revoluționară”, ceilalți aripa moderată din Partidul Socialist. Tensiunile din Partidul Socialist între membrii care porniseră împreună în viața politică, împărțășind aceleași idealuri și năzuințe, au condus la o degringoladă ideologică, la confuzii și la instabilitate politică. Ilie Moscovici, pe atunci membru al conducerii Partidului, surprindea faptul că: ”Mișcarea aceasta

²⁴² Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX (1918-1948)*, București, 1999, p. 127.

²⁴³ Academia Română, *Istoria românilor*, Vol. VIII România întregită (1918-1940). Editura Enciclopedică, 2003, p. 235.

²⁴⁴ Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916-1921, p. 512-513.

²⁴⁵ Nicolae Iorga, *Cereri socialiste*, în ”Neamul românesc” din 16 octombrie 1920.

²⁴⁶ Sorin Radu, *Ion Flueraș (1882-1953), Social-democrație și sindicalism*, București, 2007, p. 145.

frumoasă și puternică la suprafață este roasă însă la baza sa. Grupări clandestine, susținute cu bani mulți de Internaționala a III-a, pun la cale acțiuni în contradicție cu activitatea publică a mișcării, acțiuni de dezorganizare a producției, acțiuni de spionaj și terorism, de ațâțare a iredentismului, împart pe membrii mișcării în tabere dușmănoase, distrug solidaritatea dintre muncitori și încrederea acestora în conducători și creează o atmosferă favorabilă acțiunilor dispartate”.²⁴⁷

În zilele de 30 ianuarie – 3 februarie 1921 au avut loc lucrările Consiliului General al Partidului Socialist din România și ale Comisiei Generale a Sindicatelor, în cadrul cărora participanții au dezbătut probleme ideologice și au stabilit convocarea congresului partidului în cel mai scurt timp posibil. Dezbaterile au evidențiat existența, în cadrul mișcării muncitorești, a trei curente distincte, precizate ca atare în Moțiunea prezentată ”în numele stângii”, și anume: ”curentul social-democrat, care pornește de la concepția că actuala situație mondială nu este și nu poate fi punctul de sprijin al revoluției mondiale; curentul comunist, care, dimpotrivă, socotește că situația actuală mondială silește proletariatul de pretutindeni să ia în mâinile sale destinul popoarelor ruinate; și curentul centrist, care urmărește zadarnic să concilieze ceea ce e inconciliabil.”²⁴⁸

Ruptura între aripa social-democrată și cea comunistă este afirmată deschis prin aceeași Moțiune, care ”constată că între curentul social-democrat și cel comunist există o prăpastie de netrecut, care face imposibilă continuarea conviețuirii acestor curente în cadrul aceluiași partid.”²⁴⁹

Liderii de orientare comunistă: Gheorghe Cristescu, David Fabian, Elena Filipovici, Ioan Elena, Iancu Olteanu, Alexandru Dobrogeanu-Gherea, Mihail Cruceanu și alții s-au pronunțat pentru convocarea congresului partidului, în timp ce Ioan Flueraș, Iosif Jumanca, George Grigorovici, Iacob Pistiner ș. a. pentru amânarea congresului și menținerea Partidului ”în marginile stricte ale programului din mai 1919”²⁵⁰. Iar „Theodor Iordăchescu, Ilie Moscovici și alții s-au pronunțat pentru adoptarea unor hotărâri în care să fie prezentate și propuneri făcute de Gh. Cristescu și ceilalți, dar și unele din cele propuse de I. Flueraș”²⁵¹. S-au delimitat astfel, în mod clar cele trei curente din Partidul Socialist, precum și poziția lor cu privire la problemele care frământau partidul: eșecul grevei generale din octombrie 1920, afilierea la Internaționala Comunistă, excluderea celor care se opuneau etc. Aceste curente erau: ”comunist, socialist-unitar și social-democrat.”²⁵²

Moțiunile au înregistrat următoarele voturi: 18 pentru curentul de stânga, 12 pentru curentul centrist și 8 pentru curentul de dreapta. Aceștia din urmă, considerând că ideile și năzuințele politice pentru care au luptat nu se mai regăsesc în cadrul Partidului Socialist, s-au declarat ”în afara partidului și au părăsit ședința”²⁵³.

Centriștii, care promovau respectarea programului Partidului din 1919, au rămas în cadrul partidului, însă au refuzat funcțiile de conducere care le-au fost propuse. În aceste condiții, comuniștii au preluat conducerea partidului.

²⁴⁷ Ilie Moscovici, *Calendarul muncii*, București, 1925, p. 32-33; vezi și ”Socialismul”, anul XVI, nr. 195 și 196 din 19 și 22 octombrie 1922.

²⁴⁸ Documentele din Istoria mișcării muncitorești din România. 1916-1921, p. 566.

²⁴⁹ Idem.

²⁵⁰ Idem, p. 568.

²⁵¹ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Unitate, continuitate și ascensiune în mișcarea muncitorească din România 1821-1948*, p. 134.

²⁵² Sorin Radu, *Ion Flueraș (1882-1953), Social-democrație și sindicalism*, p. 146.

²⁵³ *Lucrările Consiliului General. Hotărârile luate eri*, în ”Socialismul”, anul XV, nr. 13 din 5 februarie 1921.

Răstimpul dintre Consiliul General și Congresul Partidului din mai 1921 a fost marcat de o energică activitate de presă, de întruniri și dezbateri politice în rândul membrilor Partidului Socialist, manifestări de simpatie, prin implicarea simpatizanților socialiști și comuniști în răspândirea de materiale propagandistice în principalele orașe.

Prin intermediul ziarului „Socialismul”, la 17 martie 1921 a fost publicată și prezentată ordinea de zi definitivă a Congresului din mai, acesteia adăugându-i-se încă trei puncte față de ordinea de zi adoptată la Consiliul General din februarie 1921: ”1. Darea de seamă morală și materială, rap. Gh. Cristescu; 2. Raportul delegației în Rusia, rap. Gh. Cristescu; 3. Afilierea și programul, rap. Gh. Cristescu și D. Fabian; 4. Problema agrară, rap. Al. Dobrogeanu; 5. Cooperativele, rap. L. Negru și D. Stoiculescu; 6. Presa și propaganda, rap. P. Constantinescu; 7. Modificarea Statutelor, rap. Margulius; 8. Chestiunea naționalităților, rap. dr. Rozvani; 9. a). Mișcarea tineretului, rap. I. Roșianu și b). Mișcarea feminină, rap. Nina Neuvirt; 10. Alegerea comitetelor; 11). Diverse”²⁵⁴.

Tot atunci s-a desfășurat și ”Congresul Sindical”, ordinea de zi a acestuia fiind publicată în ziarul ”Socialismul” din 7 mai 1921, o dată cu ordinea de zi a Congresului Partidului: ”1. Darea de seamă morală și materială, rap. C. Popovici; 2. Afilierea, rap. C. Popovici; 3. Organizarea, rap. I. Elena și Brebici; 4. Modificarea statutelor, rap. N. Marian, C. Bartha; 5. Raporturile dintre Sindicate și Partid, rap. E. Rozvani și C. Mănescu; 6. Alegerea Comitetelor; 7. Diverse.”²⁵⁵

Se hotărâse ca lucrările Congresul să se desfășoare în intervalul 8 - 11 mai, iar zilele de 12, 13 și 14 mai să fie rezervate Congresului Sindicatelor, punctele comune urmând să fie discutate în ultima zi.

În perioada următoare, secțiunile Partidului Socialist din întreaga țară au organizat adunări pentru desemnarea delegațiilor la Congres. Cu această ocazie, au fost discutate și problemele de pe ordinea de zi a Congresului. Delegații desemnați au primit ”din partea organizațiilor locale mandate imperative pentru desăvârșirea unificării organizațiilor muncitorești din România într-un singur partid politic, la scară națională, pentru dezvoltarea și afirmarea sa ca partid comunist și, respectiv, afilierea lui la Internaționala a III-a.”²⁵⁶

În presa vremii și, mai ales în ziarul „Socialismul”, au apărut articole cu titluri amenințătoare la adresa acelor lideri socialiști care, deși erau de acord cu unele modificări survenite la nivelul Partidului Socialist, mai ales în privința afilierii la Internaționala Comunistă, doreau ca acestea să se realizeze treptat, fără a se produce disensiuni în partid. ”Socialismul” atenționa că „nu numărul, ci calitatea membrilor dă valoare reală partidului”²⁵⁷, iar noul partid trebuia să fie format din „oameni de caracter”. Același ziar definea trăsăturile viitorului partid comunist: „Un partid devine comunist abia când își schimbă structura și tipul de organizare, când, dintr-un partid de cotizanți anonimi el devine un partid de proletari aleși, convinși, conștienți, încercați în luptă și capabili să reziste la luptă și să conducă masele mari la atac.”²⁵⁸

Pe cât de mult se mobilizaseră socialiștii și, în special, socialiștii - comuniști în răstimpul premergător Congresului pentru promovarea proiectelor lor, pe atât autoritățile se arătau

²⁵⁴ Arhiva Națională Istorică Centrală, fond 96, dosar 194, f. 406.

²⁵⁵ Ibidem.

²⁵⁶ Ibidem.

²⁵⁷ ”Socialismul” din 23 aprilie 1921.

²⁵⁸ Idem, 24 februarie 1921.

îngrijorate de mersul lucrurilor, de implicarea „neromânilor” în organizarea acestui conclav, de presiunile care se exercitau asupra unora dintre liderii socialiști.

Ministrul de Interne, Constantin Argetoianu a simțit nevoia să liniștească opinia publică. În ședința Adunării Deputaților din 11 februarie 1921 el declara: „Fiți siguri că atâta timp cât voi fi în fruntea Ministerului de Interne, pericolul bolșevic în țara noastră nu va fi.”²⁵⁹

Autoritățile au urmărit cu maximă atenție inițierea de către comuniști a ședințelor și dezbaterilor în cadrul organizațiilor de partid unde linia subversivă era promovată. Ca urmare, începând cu luna martie 1921, au fost operate arestări printre susținătorii comuniștilor din diverse domenii de activitate adăugându-se un număr important de arestați în urma grevei generale din octombrie 1920. De asemenea, au fost închise sediile unor cluburi și săli de întâlniri ale socialiștilor. Printre cei mai importanți și mai influenți lideri ai mișcării muncitorești, adepți ai comunismului, arestați în primăvara lui 1921 amintim pe Constantin Popovici, Iancu Olteanu, Pavel Tcacenco, Elena Filipescu (Filipovici), Timotei Marin ș.a..

Arestările nu au rămas fără ecou, în rândul socialiștilor. Aceștia au încercat să înduplece autoritățile și să facă și populația să le înțeleagă intențiile. Gheorghe Cristescu, unul dintre cei cinci deputați socialiști, a expus de la tribuna Adunării Deputaților situația în care se aflau socialiștii arestați, regimul la care erau supuși aceștia, precizând că ei nu aveau „altă activitate decât aceea pe care noi, deputații socialiști-comuniști, o avem în mișcare, adică aceea prescrisă de congresele și adunările noastre publice”.²⁶⁰

Zilele premergătoare Congresului au fost marcate de întâlniri, ședințe, conferințe organizate de liderii organizațiilor muncitorești. Sub presiunea Internaționalei a III-a, a organizațiilor comuniste din afara României, socialiștii-comuniști români se pregăteau să demareze un conclav care avea să genereze imense convulsii politice, să proiecteze acte antistatale și antidemocratice vizând integritatea și suveranitatea României, totul sub influența scopurilor expansioniste ale Cominternului. „Succesul Revoluției din Octombrie 1917 – scrie Keith Hitchens - condusese la crearea a numeroase mici organizații revoluționare românești în Rusia, în special la Odessa și la Moscova, care au servit drept legături între Partidul Bolșevic Rus și așa-numiții maximaliști din România.”²⁶¹

În atare condiții, încă din vara anului 1918 unii lideri socialiști urmăriseră să obțină controlul asupra partidului, tocmai pentru că erau ”încântați” de evoluția societății ruse din acea perioadă, de avântul partidului bolșevic și de amploarea acțiunilor desfășurate de Soviete.

Pătrunderea leninismului în mișcarea muncitorească mondială a condus la delimitări de poziție, care au influențat și orientarea stângii socialiste românești. Era o evoluție care mergea împotriva cursului firesc al mentalității politice din România. Încă din 1918 au fost constituite partide comuniste într-o serie de țări din Europa Centrală (Austria, Germania, Polonia, Ungaria), în Finlanda, precum și din America de Sud. Acest proces era însoțit de o vehementă contestare a Internaționalei a II-a considerată trădătoare și falimentară, potrivnică Partidului Comunist din Rusia.

În februarie 1919 avusese loc, sub conducerea lui V. I. Lenin, o consfătuire la care au luat parte delegați ai opt partide și grupări comuniste din diferite țări. Consfătuirea a adresat un apel partidelor comuniste și organizațiilor socialiste de stânga din întreaga lume să participe la

²⁵⁹ Dezbaterile Adunării Deputaților, sesiunea ordinară, 1920-1921, 11 februarie 1921, p. 787.

²⁶⁰ Idem, 26 martie 1921, p. 1367.

²⁶¹ Keith Hitchens, *România 1866-1947*, p.434.

Congresul de constituire a Internaționalei a III-a. Congresul, desfășurat la Moscova, între 2 și 6 martie 1919, a adoptat ”Tezele Internaționalei Comuniste”, care proclamau principiile programatice și organizatorice cu privire la întărirea solidarității internaționale a clasei muncitoare, cucerirea puterii și instaurarea dictaturii proletariatului.²⁶²

Spre deosebire de Internaționalele I și a II-a, care au fost mai cu seamă forumuri de dezbateri, Internaționala a III-a a fost concepută ca ”partid comunist mondial”, cum o definea Grigori Zinoviev, primul președinte al acesteia, cu centrul la Moscova. Afilierea partidelor din alte țări se făcea după acceptarea integrală a *Celor 21 de condiții* stabilite de Zinoviev de comun acord cu Lenin. Acestea fixau orientarea politică, strategică și tactică a partidelor afiliate, devenite secții ale Cominternului.²⁶³

Principalul scop al acestui vârf de lance al imperialismului bolșevic era organizarea revoluției comuniste mondiale și bolșevizarea lumii, bazându-se pe forța militară a U.R.S.S.

La Congresul de la Moscova au participat 52 de delegați, reprezentând 35 de formațiuni comuniste și de extremă stângă: partidele comuniste din Rusia, Germania, Austria, Ungaria, Polonia, Finlanda, Letonia, Lituania, Estonia, Partidul Social-Democrat de Stânga din Suedia, Partidul Social-Democrat din Norvegia, Partidul Social-Democrat din Elveția, Partidul Socialist-Muncitoresc din S.U.A., aripa de stânga a Partidului Social-Democrat din Franța, grupările comuniste din Cehoslovacia, Iugoslavia, Bulgaria, Marea Britanie ș.a. Din Biroul Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste ales cu acest prilej, făcea parte și Christian Racovski, fostul secretar al Partidului Social-Democrat din România, care în 1918 a plecat în Rusia și a devenit unul dintre fruntașii Partidului Comunist (bolșevic). El era considerat reprezentantul Federației Revoluționare Social-Democrate din Balcani.²⁶⁴

La 7 august 1920 s-a desfășurat, la Petrograd, al II-lea Congres al Internaționalei a III-a, la care Zinoviev a prezentat *Cele 21 de condiții* de afiliere, condiții pe care partidele membre erau obligate să le respecte, împreună cu Statutul adoptat la Congresul de constituire a Internaționalei Comuniste. Prevederile Statutului sunt mai mult decât elocvente pentru expansionismul sovietic și, desigur, au atras atenția statului român.

”1. *Internaționala Comunistă*, asociație internațională a muncitorilor, este organizația partidelor comuniste din diferite țări într-un *partid comunist unic mondial* ... Internaționala Comunistă luptă pentru câștigarea majorității clasei muncitoare și a păturilor largi ale țărănimii sărace ..., pentru instaurarea dictaturii mondiale a proletariatului, pentru crearea Federației Mondiale a Republicilor Socialiste Sovietice (...)

2. Partidele aderente la Internaționala Comunistă poartă denumirea de *Partid al ... secție a Internaționalei Comuniste* ...

3. Este membru al unui partid comunist și al Internaționalei Comuniste cel care aprobă programul și statutul Partidului Comunist din țara unde locuiește și al Internaționalei Comuniste (...).

5. Internaționala Comunistă și secțiile sale sunt fondate pe principiile centralismului democratic, dintre care cele mai importante sunt: a). Alegerea tuturor organelor conducătoare (...); b). Obligația pentru toate aceste organe de a raporta periodic pentru activitatea lor în fața celor ce

²⁶² A se vedea: Jacques de Launay, *Istoria secretă a Cominternului. 1919-1943. Eșecul unei speranțe*, București, 1993, p. 14.

²⁶³ Idem, p. 17.

²⁶⁴ Sorin Radu, *Ion Flueraș (1882-1953). Social-democrație și sindicalism*, p. 114-115.

i-au ales; c). Obligația pentru organele subalterne de a aplica deciziile organelor superioare ale partidului, stricta disciplină de partid, executarea exactă și fără întârziere a deciziilor Internaționalei Comuniste ... Odată ce o decizie a fost luată de Congresul Internaționalei Comuniste, de congresele secțiilor ei sau de organele conducătoare respective, această decizie trebuie aplicată în mod obligatoriu, chiar dacă o parte din membrii de partid din organizațiile locale nu sunt de acord cu aceasta. În condițiile de ilegalitate a partidului, numirea organelor subalterne de către organele superioare, ca și cooptarea, ratificată de organele superioare, sunt admisibile (...).

8. Organul suprem al Internaționalei Comuniste este Congresul mondial al reprezentanților tuturor partidelor (secțiilor) și organizațiilor afiliate la Internaționala Comunistă (...). Numărul voturilor deliberative de fiecare secție a Congresului mondial este fixat printr-o decizie specială a Congresului, conform mărimii fiecărui partid și importanței politice a țării (...).

13. Deciziile Comitetului Executiv sunt *obligatorii* pentru toate secțiile și trebuie să fie aplicate de către acestea. Secțiile pot face apel împotriva deciziilor Comitetului Executiv în fața Congresului mondial, dar pînă la anularea acestor decizii de către Congres, aplicarea lor este obligatorie pentru secții.

14. Comitetele Centrale ale secțiilor Internaționalei Comuniste sunt răspunzătoare în fața Congreselor și în fața Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste (...)

16. Comitetul Executiv al Internaționalei Comuniste ratifică programul diferitelor secții ale Internaționalei Comuniste. În cazul în care Comitetul Executiv al Internaționalei Comuniste ar refuza să ratifice programul unei secții, aceasta are dreptul să facă apel în fața Congresului mondial al Internaționalei Comuniste (...)

21. Secțiile trebuie să aplice indicațiile și directivele Birourilor permanente respective ale Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste (...)

22. Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste și prezidiul său au dreptul de a trimite reprezentanți la secțiile Internaționalei Comuniste ... Reprezentanții au, în particular, funcția de a veghea la executarea deciziilor Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste (...).

25. Comitetele centrale ale secțiilor afiliate Internaționalei Comuniste, ca și Comitetele Centrale ale organizațiilor admise în calitate de reprezentanți trebuie să trimită cu regularitate la Comitetul Executiv al Internaționalei Comuniste procesele-verbale ale ședințelor și dărilor de seamă asupra activității lor (...)

34. Congresele secțiilor, atât ordinare cât și extraordinare, nu pot fi convocate decât cu asentimentul Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste (...)

37. Membrii secțiilor Internaționalei Comuniste nu pot emigra din țara lor decît cu autorizația Comitetului Central al secției din care fac parte. Comuniștii care au emigrat trebuie să adere la secția din țara în care se stabilesc. Cei care își părăsesc țara fără autorizația Comitetului Central al secției lor nu pot fi primiți în altă secție a Internaționalei Comuniste”²⁶⁵.

Socialiștii din România au hotărât să trimită o delegație la Congresul Internaționalei a III-a ”pentru a cunoaște programul și statutul acestei Internaționale, precum și condițiile de aderare”. Delegația a fost formată din: doi reprezentanți ai Partidului Socialist din Vechiul Regat (Gheorghe Cristescu și Alexandru Dobrogeanu-Gherea); doi reprezentanți ai Partidului Socialist din Ardeal și Banat (Ion Flueraș și Eugen Rozvan); un delegat al sindicatelor (Constantin Popovici) și un

²⁶⁵ ”La Correspondance Internationale”, nr. 141 din 23 noiembrie 1928.

delegat al tineretului (David Fabian). ”Dintre membrii delegației, doar Alexandru Dobrogeanu-Gherea și David Fabian erau comuniști convinși (...).”²⁶⁶

Atmosfera în care s-a desfășurat Congresul de la Moscova a fost relativ destinsă, participanții, mai ales bolșevicii ruși, fiind foarte siguri de reușita conclavului, de victoria comunismului în Europa. Delegația română a avut un mandat ”limitat de a se informa la fața locului despre realitățile sovietice (mult lăudate de grupurile comuniste din țară) și despre condițiile afilierii la Internaționala a III-a (despre care circulau tot felul de zvonuri).”²⁶⁷

În legătură cu data plecării la Moscova a delegației din România, și cu participarea efectivă a socialiștilor români la Congres, nu există indicii certe. Mai mult, ziarul ”Adevărul” cerea ca ”delegația care pleacă în Rusia să nu fie socotită ca reprezentând Partidul Socialist la dezbaterile Congresului din Moscova.”²⁶⁸

Problema plecării socialiștilor la Moscova a fost îndeaproape observată de autoritățile de stat românești, având în vedere ascensiunea mișcării comuniste în Europa Centrală și de Est. Totuși, delegaților socialiști li s-au eliberat pașapoarte pentru Rusia, aceștia plecând, astfel, cu știrea și cu acceptul oficial al autorităților.

Tot astfel, întrunirea Congresului din mai 1921 avea să primească încuviințarea guvernanților. Ministrul de Interne, Constantin Argetoianu, va aproba o cerere semnată de șase lideri ai Partidului Socialist prin care aceștia se angajau ”să păstrăm cea mai desăvârșită ordine, în sala partidului din str. Sf. Ionică, nr. 12, menținând discuțiile în cadrul doctrinar și științific, fără să organizăm nici manifestații, nici întruniri.”²⁶⁹

La data sosirii delegaților români la Moscova, lucrările Congresului al II-lea al Internaționalei Comuniste se încheiaseră. În această situație, le-au fost prezentate, pe scurt, problemele discutate, respectiv Statutul și documentul intitulat ”sub numele de *Cele 21 de condiții de afiliere*”.²⁷⁰

Întrebat despre activitatea socialiștilor români la Moscova, aceasta fiind una dintre învinuirile ce li se aduceau, Gheorghe Cristescu a susținut că ”La Congresul din Moscova n-au fost decât discuțiuni asupra programului comunist și care fusese publicat mai dinainte în presa mondială. Propriu-zis, n-am luat parte la Congresul Internaționalei Comuniste, fiindcă ajunsesem acolo după ce a avut loc, dar am fost pus în curent de către Comitetul Internațional de toate hotărârile Congresului, care sunt publicate.”²⁷¹

Așa cum s-a observat, socialiștii români au avut informații sumare și din surse laterale despre *Cele 21 de condiții de afiliere*, care cuprindeau un spectru larg de obiective, unele cu caracter subversiv, contrare orânduirii de stat din propria țară, toate detașând, direct sau indirect, supunerea identității înseși intereselor Moscovei. ”Socialiștii români au avut informații foarte vagi și indirecte despre conținutul celor 21 de condiții. În principiu, ele stabileau ca sarcini imediate înlăturarea așa-ziselor elemente reformiste din conducerea partidelor muncitorești, adversare ale noilor principii, menținerea aparatului de partid în orice împrejurări, legale sau clandestine, demascarea imperialismului din propria țară, respectarea centralismului democratic în organizație,

²⁶⁶ Sorin Radu, *Ion Flueraș (1882-1953). Social-democrație și sindicalism*, p. 127.

²⁶⁷ Ibidem, p. 125.

²⁶⁸ ”Adevărul” din 6 august 1920.

²⁶⁹ Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *Istoria Românilor în secolului XX*, p. 134.

²⁷⁰ Ibidem, p. 129.

²⁷¹ A.N.I.C., fond 96, dosar 221, fila 4.

supunerea oarbă față de indicațiile emise de liderii organizației mondiale, acțiunea împotriva organismelor proprii de stat, elaborarea unui program comunist propriu al partidului, dar care să prevadă acceptarea și aplicarea tuturor rezoluțiilor și hotărârilor Internaționalei Comuniste etc.”²⁷²

²⁷² Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *op. cit.*, p. 114-115